

Nastavnik za novo doba

Marija BRATANIĆ

Sažetak

Nastavničko zvanje ima značajnu ulogu za budućnost čovjeka i društva. Predviđa se da bi u slijedećem stoljeću razvoj svijesti mogao postati prevladavajućom ljudskom djelatnošću. Oni koji dosegnu više stanje svijesti, imali bi pozitivan utjecaj na ostatak društva. Među tim značajnim malobrojnim zanimanjima, prema mojim predviđanjima, trebala bi biti i nastavnička. U tom bi slučaju to zvanje postalo najutjecajnije u društvu.

S tih pozicija oslikana je vizija nastavnika i razrađena su načela odgoja novog doba. Srž našeg bića je ljubav. Stoga su iskustvo ljubavi i mira, sinergetska povezanost u recipročnom davanju i primanju među sudionicima odgoja veoma značajni. To su samo neka polazišta nove paradigme odgoja koja su ugrađena u našu viziju nastavnika.

Jučer je samo sjećanje, a sutra je samo vizija. Naša sjećanja i vizije zavise od onoga što doživimo danas. Stoga nastavnika za novo doba ne možemo očekivati sutra, jer on se može ostvariti samo danas.

Uvodno razmišljanje

Nastavnik kao odgajatelj, u životu svake obitelji, ima značajnu ulogu. Možemo ga postaviti uz bok roditelja u odgoju mlade generacije, pogotovo zato što je nastavnik taj koji može pomoći i roditeljima u njihovom uspješnijem odgojnom djelovanju. A učenici, s pravom, očekuju da im nastavnici budu drugi roditelji. Zato tema »Nastavnik za novo doba« ima svoje puno opravdanje u programu obiteljske ljetne škole, koja je posvećena odgoju za novo doba.

Svatko od nas dobro se sjeća svojih nastavnika. Uz ta sjećanja bude se u nama osjećaji ugone ili neugode, radosti ili tuge, sreće ili straha, zavisno od naših iskustava, od doživljenog i proživljenog tijekom našeg školovanja. Na onome što smo iskustveno doživjeli razvijaju se naši stavovi prema učenju i školi. Na proživljenom niču nove spoznaje i naše istine o nastavničkom zvanju, o vrijednosti škole, o ulozi nastavnika u razvoju mladih. Mnogo toga s vremenom izbljedi u našem sjećanju, mnogo toga što smo naučili u školi zaboravimo, ali opća slika naših nastavnika i opći ton našeg raspoloženja, te naši usvojeni stavovi zadugo se opiru zubu vremena.

Čovjek nije samo razumno nego i osjećajno biće. Forsiranjem razumske sfere osobe u našim školama, a zapostavljanjem osjećajne, dolazi do

neravnoteže u ljudskoj psihi i do osiromašenja cjelokupnog procesa ličnosti. Sjećanja na dane provedene u školi veoma su složena i ne sadrže samo usvojena i zapamćena znanja, nego naprotiv, sadrže i puno više od toga.

Sjećanje na školu, na doživljeno i proživljeno u školi, u odnosima s nastavnicima, značajan je činitelj u razvoju mladog bića. Značajniji nego što to, često površno, možemo i pretpostaviti. Roditelj je svom djetetu, jamačno, prvi, prirodni i najvažniji odgajatelj. Međutim, na odgojnu ulogu svakog roditelja djeluju i njihovi roditelji kao odgajatelji, ali ne smijemo također pritom zanemariti niti odgojnu ulogu svojih negdašnjih nastavnika.

Nastavnik jučer-danas-sutra

O tome kakav je nastavnik danas ovisi kakva će biti sjećanja njegovih učenika na jučer, ali i njihova vizija za sutra. To je važno za svako mlado biće, bez obzira pripremalo se ono svjesno ili nesvjesno za odgajateljsko zvanje. To ne bi smjeli roditelji nikada zaboraviti. Međutim, to je posebno važno za ona mlada bića koja nastavničko zvanje biraju kao svoje životno opredjeljenje. Upozorujem da ne smijemo olako prelaziti preko tih sjećanja, odnosno zanemarivati ih.

Svaki učenik ima osobni doživljaj svog nastavnika. Neki su učenici senzibilniji u svojim zapažanjima i doživljajima, a drugi manje. U osposobljavanju budućih nastavnika važno je upoznati sjećanja studenata na njihove nastavnike tijekom školovanja, jer se na tim sjećanjima temelje njihove spoznaje i stavovi.

Ovo možemo ilustrirati sjećanjima studentice I. godine nastavničkog fakulteta na osnovnoškolske i srednjoškolske dane. Evo, kako ih ona opisuje:

»Kažu: škola je odgojno-obrazovna ustanova. Pitao si se zar u toj ustanovi nastavnici uče samoći, otuđenju, mržnji. S jednom naivnošću i nevjericom, da to jest tako kako ti se čini, ti bi im ipak prilazio, ali si nailazio na zid. Uvijek bi bio odbijen, odgurnut dalje od njihove dubine, njihovih osjećaja. Sve se vrtjelo samo oko predavanja i slušanja, testova, pitanja i odgovora. Ocjena bi bivala krajnja svrha. Jedna brojka bila je sve: i tvoje znanje, i odnos nastavnik-učenik, i tvoja budućnost...

Osjećao si plitkost i hladnoću u toj brojci, u svemu tome. Promatrao si učenike koji su se ulizivali zbog te jedne brojčice, lagali, krali. Promatrao si nastavnike kako zlobno daju najniže ocjene, kako ruše. Promatrao si tu hladnoću, tjeskobu, nesreću. Pitao si se zar ne vide da su svi nesretni zbog takvog života, a da im je sreća nadomak ruke, u čari prijateljstva, magiji kontakta, ljubavi prema drugim ljudima i životu.

No, i dalje si se susretao samo s istim, i polako su u to tebe gurali. Tvoja mašta, kreativnost, pokretljivost bivala je sve više zatomljena. Sve

su ti pružili na dlanu. Ono što su ti rekli, trebao si samo naučiti. Ponavljao si iste njihove riječi, i tada bi ti se otvarala vrata za život. U suprotnom bi te zaustavili. Prihvatio si to i nisi više tražio prijateljstvo, toplinu, već samo ocjenu, koja te je vodila dalje.

Iz škole si se vraćao umoran od sjedenja, bezvoljan nakon predavanja bez oduševljenja, nakon mnogih predmeta koji te nisu privlačili i koji su ti bili nametnuti. Nisi reagirao vanjštinom, ali duboko u tebi sakrila se zatumljena pobuna željâ.

Nakon osnovne došla je srednja škola. Opet sve isto, čak još hladnije. Nije te to više toliko pogađalo. Navika je ljudski element. A onda, šok u drugom razredu. Imao si pred sobom vidljiv učinak takvog života. Samoubojstvo prijatelja koji, ni kod kuće ni u školi, nije imao nekoga da ga sasluša, da mu pomogne. Stajao si tada posramljen sâm pred sobom, jer si i ti pokleknuo. Tada si shvatio da si se previše začahurio u svoj vlastiti ego, u svoje misli, u svoju budućnost.

Dječak, koji se odlučio na taj korak, nije našao prijatelja ni u nastavnicima, ali ni u svojim vršnjacima, ni u jednom čovjeku, jer su svi bili zaokupljeni samo sobom, svojim problemima. Sve su to bila plitka prijateljstva, dubinu je zauzeo ego. Ovaj događaj probudio je u meni ljubav prema ljudima, ali i bol u duši, i plač za mladim čovjekom, koji je bio tu, u razredu, a ostao nepoznat. Shvatio si da je svaki čovječji život vrijedan i potreban.

No, samo kad se sjetim ponašanja nastavnika nakon toga događaja! Hladni izrazi lica, neznanje kako da nam priđu. Već drugi, treći dan njihovo vrijeme za gradivo opet im je bježalo. I tako na naš plač i bol iz njihovih usta čule su se samo riječi o atomima, povijesnim događajima i, usput, život se nastavljao. Tada si shvatio da od škole i nastavnika ne možeš ništa očekivati, da tu ne možeš ništa promijeniti... S tim spoznajama stojiš danas pred vratima fakulteta...« (Lidija, I. god., Fakulteta za defektologiju, šk. g. 1992/93.).

Na osnovi proživljenog javljaju se sjećanja, na osnovi sjećanja stvaraju se vizije. Kako studentu s takvim i sličnim doživljajima i sjećanjima izgraditi viziju nastavnika za novo doba? Ne zaboravimo, novo doba neće doći »sutra«, ono se može ostvariti samo »danas«, jer »sutra« ne postoji, ono je samo vizija.

I kada u svojim nastojanjima u osposobljavanju budućih nastavnika, pokušavam ne samo riječima nego svojim ponašanjem i svojim djelovanjem, otvarati putove prema viziji nastavnika za novo doba, tada poneki student to doživi kao »neiscrpan rudnik novih ideja i shvaćanja, ali induciranih nevjerojatnim nizom utopističkih ideja, čije provođenje u sadašnjim uvjetima značilo bi za svakoga, tko bi ih probao provesti, reprizu Ikarovog leta« (Anonimna povratna informacija studenta II. godine PMF, šk. g. 1992/93).

Student koji vrijednost i primjenjivost novih ideja mjeri osobnim doživljajima, teško ih može prihvatiti dok se sâm ne uvjeri u njihovu istinitost i ispravnost, ali ne samo putem riječi nego potvrdom osobnog doživljaja i iskustva. Postojeća situacija u odgoju i obrazovanju u nas, zasa-da, nije prikladna za provođenje novih ideja, čega su mladi ljudi svjesni, te se jednostavno odupiru njihovom prihvaćanju. Pitam se: Što učiniti u situaciji današnjeg začaranog kruga?

Treba li mijenjati postojeću situaciju i tako stvarati uvjete za novog nastavnika ili osposobljavati novog nastavnika koji će mijenjati postojeću situaciju? Ako se odlučimo za prvu varijantu, ostaje nam nejasno tko može i tko treba postojeću situaciju mijenjati? Prihvatimo li drugu varijantu, postaje nam jasno da je glavni teret mijenjanja na nastavnicima, koji odgajaju buduće nastavnike, i koji se, prije svega, moraju sami promijeniti i tako omogućiti budućim nastavnicima da u njima dožive uzor kako za osobne promjene, tako i za promjene u životnoj i radnoj sredini. Da je to moguće uz svjesno nastojanje i veliki trud nastavnika, potvrđuju i mnoga svjedočanstva studenata.

Promjenu student mora doživjeti već na prvom susretu sa svojim nastavnikom bez obzira na rizik koji pri tom postoji. Nastavnik mora biti svjestan da ga svaki student doživljava u svjetlu svojih ranijih iskustava i sjećanja i da na svoj način dekorira njegove riječi i interpretira njegova oponašanja. Međutim kada nastavnik zna da uspješnog studija nema bez međusobnog povjerenja i dvosmjerne interpersonalne komunikacije, tada, već u prvom susretu, polaže kamen temeljac uzajamnoj suradnji i međusobnom odnosu.

Da to najčešće ne prolazi bezbolno, da se mogu pojaviti nesporazumi, konflikti i neadekvatne interpretacije nastavnikova ponašanja, pokazuje i studentica opisujući prvi susret i svoj doživljaj nastavnika. Ali, da se to može uspješno otkloniti i ostvariti suradnja, potvrđuju riječi te iste studentice na kraju školske godine.

Evo njezinog opisa doživljaja prvog susreta i njezinih razmišljanja:

»Profesorica se približavala katedri. Smiješak i otvoren pogled. 'Dakle, nešto skriva', pomislila sam. Teatralna stanka prije početka govora. 'Ah, koji stari način za uspostavljanje autoriteta', prođe mi kroz glavu. Zatim govor...

Zašto već ne skine taj smiješak s lica, kada očito nikog nije uvjerila u svoje dobre namjere, već je samo probudila nepovjerenje. Nije se dala smesti i dalje je imala smiješak na licu i prilazila nam nevjerojatnom toplinom. Bila sam sigurna da je morala primijetiti naše zapanjene poglede i blag međusobni podsmijeh.

Tada su moju pozornost privukle njezine ruke. One su govorile s jednakim nabojem kao i njezin glas. Trzale su se, micale gore-dolje, stiskale

u šake, opuštale, stvarale pokoju grčevitu kretnju ili jednostavno ustrajale u jednoj pozi, blago se tresući u ritmu otkucaja njezinog srca.

'Kako je sve to dobro uvježbano', – pomislih. 'Koliko vremena je morala utrošiti za takav nastup? Ne mogu je pročitati jer se savršeno dobro pripremila.'

Okrenula sam se okolo i pogledala svoje kolege. Zanimalo me je koliko je njima bila uvjerljiva. Neki su crtkarali, drugi gledali kroz prozor, a oni koji su slušali, progutali su 'mamac'.

'Kako li će se razočarati kada *profa* pokaže svoje pravo lice na drugom, trećem predavanju, pa sve ove priče o interakciji, studentu kao subjektu, slobodi izražavanja, međusobnoj komunikaciji padnu u vodu.' Tom mišlju završila sam naš prvi susret, barem mi se tako činilo. Kod kuće su moje misli, doduše samo na koju sekundu, ali ipak jesu, počele letjeti u njezinom smjeru...

Tolika otvorenost, iskrenost, toplina, želja da dođe do nas... Zašto? Zašto jedan profesor uvijek teži da na prvi pogled ostavi tako pompoznu sliku o sebi, svjestan da je ona laž? Ili ipak nije? Da je nastupila malo manje slobodno, malo sputanije, da je u nastup ugradila malu dozu nesigurnosti, mislim da bih joj čak i vjerovala... A ovako? Ostavila me je ni na jednoj ni na drugoj strani, ljutu jer ne mogu složiti kockice mozaika...

Čekala sam drugi sat.

Nasmiješena ona je već stajala za katedrom, vedro nas pozdravljajući, a bilo je tek 8.30 sati ujutro. Za studenta rana zora. Osjetila sam se nelagodno. 'Pa neće valjda i danas pokušati odglumiti sigurnost, vjeru u ljude i razumijevanje. Što će joj to? Neka mi već jednom dopusti da je vidim u pravom svjetlu'.

Ali nije. I dalje je na njezinom licu bio smiješak, a njezin otvoren pogled uzrokovao je trnce uzduž moje kičme. 'Čita me ko 'knjigu' – pomislih. I počeh se baviti mišlju o gruboj provokaciji. 'Kada se već sama neće otkriti, malo ću je pogurnuti.' Odlučila sam i čekala pravi trenutak. Čim sam ga ulovila, drsko sam reagirala. Radilo se o jednom prijedlogu studentata za koji se je profesorica već bila izjasnila da ga prihvaća. Protestirala sam protiv njega. U predavaonici je nastala tišina. Okrenula se prema meni i prišla bliže. 'Imam ju!' – obradovah se, očekujući hladnu eksploziju njenog razuma i bijesan pogled. Od toga svega nije se baš ništa dogodilo. Nije surovo odbila moju primjedbu, čak štoviše prihvatila ju je svojim mirnim pogledom, smiješkom i rukama za koje sam mislila da su lažne, a osjećala sam da su istinite, prave...

Sakrila sam pogled od srama. Ona je znala nešto, ali u njenoj pojavi nije bilo niti osude, niti prezira, nego samo razumijevanje: ustrajno, konstantno, bezuvjetno. To je bilo moje buđenje. Prvi susret sada mi se činio tako dalek, nestvaran... Skepticizam je nestao, zidovi su se polako počeli rušiti, samo još pokatkad zaikri sumnjičavost u mom srcu i brzo nestane,

brzinom njenih ruku, kada ih privije srcu i naglim trzajem otvori prema svima nama, znajući da smo baklje koje tek treba zapaliti, ali kad se zapale osvijetljavat će Svijet.

Njena ljubav i vjera u ljude su plima koja ruši zapreke. 'Baš je lijepo za promjenu vjerovati jednom profesoru' – pomislih. U tom trenutku osjetih novi dio života i želju da ga podijelim s drugima (Ivana, studentica I. godine Fakulteta za defektologiju, šk. g. 1991/92.).

Barijera je srušena, nesporazumi su objašnjeni, a suradnja uspostavljena. Školska godina je uspješno završena. Ivana je osjetila potrebu da na kraju školske godine svojoj nastavnici kaže:

»Pogledajte još jednu generaciju studenata kojima ste pokazali život i ljude, kojima ste otkrili svjetove i osvijetlili put. Zar ne znate da smo bili mrak, dok niste upalili svoju baklju koja je zasjala jače i od sunca i pretvorila nas u mlado stidljivo jutro, spremno za put prema danu, spremno da postane čovjek? Zar ne vidite da ste nam otkrili ljubav, naučili nas sreći, pokazali da smo živi?

Kao vrijedan radnik koji zida i slaže opeku, Vi ste brisali našu prašinu, mrvicu po mrvicu... Skidali ste s nas, i strah, i nepovjerenje, i laži, koje su nam drugi donijeli, a trebali su baš oni da nas odgoje, da nam pomognu da narastemo.

Razbili ste lanac pravila, prijetnji, prisilnih autoriteta, ucjena, strepnji i drhtanja... komad po komad dok naše duše nisu zasjale čiste, sjajne, spremne ponovno slušati i vjerovati... A tada ste kao mala, nenametljiva krijesnica upalili svoju svijeću i pokazali pravac, ali ne samo 'svoj' nego mnoštvo njih... i tako nam još jednom podarili slobodu... da biramo! ...

Jednom sam rekla da volim lagati. Niste ostali ravnodušni na to. U razgovoru sa mnom otkrili ste da volim maštati. Kako često odrasli poistovjećuju maštu i laž? Za ovih godinu dana oživjeli ste moje lice, podarili mu smiješak, utkali u mene hrabrost da priznam svoje pogreške, padove i poraze. Oječate li to? Naučili ste me govoriti, komunicirati i vjerovati. Mislite li da je to malo? U godinu dana izbrisati dvadeset godina gorčine i strahova... Zapravo ... sve ovo pišem da Vam kažem 'Hvala'« (Ivana, studentica I. godine Fakulteta za defektologiju, šk. g. 1991/92.).

To je ujedno povratna informacija nastavniku o tome kako ga student doživljava. To je potrebno svakom nastavniku da bi što vjernije spoznao sebe u očima svojih studenata, odnosno učenika. A riječi ohrabrenja i zahvalnosti istinski su poticaji nastavniku da ustraje na putu prema samoizgrađivanju lika novog nastavnika.

Naraštaji dolaze i prolaze, a svaki nastavnik utiskuje »svoj pečat«. Kod nekog studenta, odnosno učenika taj je pečat prepoznatljiviji nego kod drugog, ali on uvijek postoji.

Nastavnik na svoje učenike i studente djeluje ne samo po onome što zna, nego mnogo više po onomu što on, u svojoj biti, jest. Svaka njegova

kretnja, svaki neverbalni znak kojim izražava svoje najdublje osjećaje i stavove ne ostavlja učenike i studente ravnodušnima. U nastavnom procesu riječi imaju i te kako svoju vrijednost i svoju ulogu, ali njihova snaga ovisi o kontekstu neverbalnog ozračja. Student svog nastavnika doživljava puninom svoje duše i cjelovitošću svoga bića. To potvrđuju i riječi studentice I. god. Fakulteta za defektologiju na kraju prošle školske godine:

»Sretna sam, jer znam da sve što sam 'upila', sve što sam gledala, zaista sam i vidjela i da bogatstvo znanja kojim sam natopila dušu nikada neće presahnuti... Sretna sam, jer znam da će iskustvo i trenuci koje smo dijelili zauvijek ostati zabilježeni u mom srcu... Uz Vas sam shvatila da trebam biti ponosna na to što sam osjećajna i da trebam neprestano zračiti toplinom koja oplemenjuje i ono što naizgled djeluje zatvoreno i tako daleko...

Dobro se sjećam našeg prvog susreta, prvog sata, Vaših otvorenih, raširenih ruku... Vašeg neizravnog poziva k sebi kao znanju koje je naša spona neprocjenjive vrijednosti. Hvala Vam na tome. Hvala Vam na svemu, jer za mene to odista znači mnogo. Znači ostvarenje mojih težnji s početka školske godine, kada sam na Vaše pitanje o osobnom stavu i očekivanju 'onog nečeg' od svega što sam izabrala učiti i jednoga dana raditi, eto, upravo od Vas naučila i dobila ono što me nadahnjuje za sve što me još čeka.

Vaša poruka, skrivena misao, topli pogled i nenametljivo znanje sada su tu, u meni... dio svega onog toliko vrijednog što ću nesebično dijeliti i drugima i nastaviti možda baš tamo gdje će ponestati Vaše snage. A voljela bih da se to nikada ne dogodi, jer ljubav, znanje, vedrina, plemenitost, nisu prolaznost, već energija, snaga i ona najdublja ljudska moć što se uvijek iznova rađa i nastavlja baš tamo gdje nema kraja!...

Kažu da ono što se jako želi, da se to na kraju i ostvaruje. I ako to uistinu jest tako, onda naše druženje neće završiti samo formalno upisanim ocjenom u indeksu, nego će to biti naša produbljena suradnja, razumijevanje i na kraju, možda, i prijateljstvo kao konačni cilj i najviše, najljepša točka naše, obostrane cjelovite sinergije...« (Ilse, studentica I. godine Fakulteta za defektologiju, šk. g., 1992/93.).

Nastavnik novog doba treba u prvom redu prihvatiti sud da učenici i studenti nisu prazne posude koje treba puniti informacijama i znanjem, nego baklje koje treba paliti, a kada se zapale, »osvjetljavat će put«. Znanje je Svjetlo. Nastavnik novog doba i sam svojim učenicima, odnosno studentima treba biti to Svjetlo. On mora shvatiti poruku:

*Tko želi razveseljavati ljude,
mora u sebi nositi radost.
Tko želi u svijet unositi toplinu,
mora u sebi nositi vatru.
Tko želi pomagati ljudima,
mora biti ispunjen ljubavlju.
Tko želi stvarati mir na zemlji,
mora naći mir u srcu.¹*

Sedam principa za nastavnika novog doba

Radost, toplina, pomaganje, ljubav, mir u srcu – osnovne su kvalitete koje trebaju krasiti nastavnika u novom dobu. U tom svjetlu knjiga »Teach only love«, pomogla mi je u formulaciji principa na kojima se treba temeljiti poučavanje, ako želimo zdravu osobu, a istodobno i zdravo društvo, a za čije je ostvarenje, u prvom redu, odgovoran svaki nastavnik.²

Prvi princip: Osnovni je cilj poučavanja duševni mir. Prema tom principu ozdravljenje je oslobođenje od straha. U skladu s tim, možemo se zapitati: Postoji li uopće mogućnost za odgoj zdrave osobe u stresnim, anksioznim i konfliktnim situacijama kojima danas obiluje naša škola? Zašto trenuci ispitivanja i provjeravanja znanja moraju biti ispunjeni strahom i neizvjesnošću, umjesto radosnim očekivanjem i zadovoljstvom? Bez unutarnjeg mira nema zdravlja! Međutim, uzaludno je da to nastavnik verbalno nauči. Taj mir on mora u sebi ostvariti, iz njega taj mir mora zračiti. Kao takav mora biti uzor svojim učenicima/studentima u ostvarenju njihovog unutarnjeg mira i spokojstva. Time, zapravo, otvaramo duhovnu dimenziju u odgoju i obrazovanju, koja je donedavno bila ne samo potiskivana, nego i zabranjivana.

Drugi princip: Srž našeg bića je ljubav, te je kao takva, upravo duhovna snaga koja nas pokreće da se posvetimo drugome, da se drugome darujemo. »Čini se da je jedan novi svijet nemoguć pothvat. Pa ipak ljubav čini i nemoguće mogućim«, kaže se u »Poruci mladima«.³

U svjetlu ljubavi znanje nije imanje već postojanje. »U modusu imanja čovjekova sreća je u njegovoj nadmoći drugima, u njegovoj sili i, u kraj-

1 Usp. G.G. JAMPOLSKY, *Teach Only Love*, Bantam Books, New York, 1983.

2 Usp. P. BOSMANS, *Jednostavno te volim*, KS, Zagreb, 1990, str. 14.

3 Usp. P. BOSMANS, *Živjeti je radost*, KS, Zagreb, 1991, str. 5.

njoj liniji, u mogućnosti pobjeđivanja, orobljavanja, ubijanja. U modusu postojanja sreća se zasniva na ljubavi, dijeljenju, davanju.⁴

Nastavnikovu ljubav učenici/studenti moraju osjetiti, doživjeti. Ljubav se više očituje neverbalno nego verbalno. Ona izvire iz pogleda, kretnji, mimike, boje glasa. Svaki je student doživljava na svoj način. Evo kako je ljubav svoje nastavnice doživjela studentica i kako je svoj doživljaj opisala ovim riječima:

»Divim se Vašoj želji da ustrajete na ovom stratištu poštenja i iskrenosti, divim se Vašoj neiscrpoj snazi i nepokolebljivosti... Jer, Vi ste svoj život posvetili drugima i u tome je Vaša snaga... Vi je crpete iz svakog malog pokreta koji Vam se čini usmjeren prema suncu. Tražite samo otvoreno srce i dobru volju, osjećaj potrebnosti ljudima, i neizmjernu ljubav. Vaša ljubav za ljude je najveća sreća. To je zastava koju držite u ruci i pod kojom stojite, to je Vaš putokaz kroz život. I molim Vas, držite je čvrsto i uspravno, jer mnogim olujama je ona cilj... (Romana, studentica II. godine Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, šk. god., 1992/93).

Divno je kada student osjeti i doživi ljubav svog nastavnika i kada se u njemu javi istinska potreba da slijedi »put ljubavi«. Evo još jedne potvrde za to:

»Sada znam. Vi ste mi pokazali kako se stiže do zvijezda, Vi ste obojili i snove koji tek dolaze. Osmislili ste moje putovanje i bez ikakve proračunate namjere (jer je takav izraz nespojiv s Vama) spustili u moj skromni svijet jedan beskompromisan zahtjev: – da nikada ne podlegnem i da idem uvijek dalje svojoj zvijezdi.

Sada je nemoguće da se bilo kada predam nekom polovičnom snu, jer sam preko Vaše nesebične ljubavi spoznala kako se daleko može stići... Neka Vam ovo što ste učinili sa mnom bude još jedna mala kap u moru poticaja koje vjerojatno pronalazite u svom radu.

Hvala Vam! Odužit ću Vam se tako što ću ići do kraja, do zvijezdâ, što ću ostati vjerna svom idealu koji je bio tako duboko i tako dugo u meni, a koji ste Vi osvijestili. Odužit ću Vam se preko generacijâ koje ću učiti i naučiti da vole i vrijede, i među kojima ću, nadam se, naći one, koji će shvatiti poruku kao što sam i ja Vašu, i koji će dalje nastaviti naš put (Aleksandra, studentica II. godine Muzičke akademije, šk. g., 1989/90).

Treći princip: Davanje je primanje. U skladu s ovim principom, kada je naša pozornost usmjerena na davanje i druženje s drugima, oslobađamo se straha i prihvaćamo ozdravljenje. Promatran s aspekta nastave, ovaj princip traži jasan i nedvosmislen stav što, zapravo, nastavnik daje učenicima/studentima, a što od njih prima. Daje li nastavnik svojim učenicima, odnosno studentima samo znanje, informacije, nastavne sadržaje ili nešto više od toga?

4 Usp. E. FROMM, *Imati ili biti*, Naprijed, Zagreb, 1979, str. 118.

Najčešće ono što nastavnik daje, to za uzvrat i traži. Prema tome, nije svejedno daje li nastavnik učenicima, odnosno studentima sebe u cjelovitosti svoga bića, ili im daje samo objektivna znanja. Gleda li nastavnik na odgoj i obrazovanje kao na tijek postajanja osobe ili mu je bitno samo ono znanje koje je on učeniku predao. Nastavnik za novo doba s osviještenim i jasnim stavovima svoj rad s učenicima, studentima ne spoznaje samo svojim predavanjem, vježbama i seminarima, nego i na temelju kvalitete druženja i ostvarene suradnje.

Četvrti princip: Postoji međusobna povezanost duša. Taj se princip ostvaruje u nastavi kvalitetnom interpersonalnom komunikacijom koja simbolički znači »susret duša«. U većem dijelu nastavne komunikacije u našoj školi, prevladava vrlo nizak stupanj interakcijske povezanosti, te se komunikacija odvija periferijom izvan centra nastavnikove i učenikove ličnosti, bez »susreta njihovih duša«.

Naš nutarnji mir i naša ljubav prelaze na druge kada mir i ljubav prihvaćamo za sebe. Tada dolazi do međusobne povezanosti, koja se očituje u sinergiji, pri čemu svaki pojedinac djeluje u skladu s općim ciljem i za dobrobit zajednice. Ostvarujući sinergiju u zajedničkom radu, postizemo to da nam je konačno zajedničko ostvarenje, uspjeh, rezultat, bolji od svakog pojedinačnog uratka i prinosa.

Važnost sinergije u obrazovanju ističe i J. Lesourne, i to ovako: »Znanje koje stječu učenici proizlazi iz sinergije svega što im se nudi u školi«.⁵ Ne ostvarimo li sinergiju, nastaje entropija, raspad. Sjetimo se riječi studentice »učili su nas samoći, mržnji, otuđenju«. U takvom ozračju nemoguće je postići sinergiju, nemoguće je ostvariti bilo kakvu povezanost.

Da bi to mogao ostvariti, nastavnik za novo doba mora imati razvijenu sinergetske svijesti. Novo doba predskazuju neki, među njima i P. Russell, kao doba svijesti. Russell kaže: »Bude li tako onda bi u sljedećem stoljeću razvoj svijesti mogao postati prevladavajućom ljudskom djelatnošću u većem broju zemalja...

Možda će oni malobrojni koji dosegnu viša stanja svijesti imati neizmjerljivo velik pozitivan utjecaj na ostatak društva. Do toga će moći doći ako stanje svijesti jedne bude izravno utjecalo na stanje svijesti druge osobe. Koliko god to čudno zvučalo, to nije sasvim nemoguće: zapravo je sve više dokaza da se to konstantno i događa«.⁶

Među tim »malobrojnim koji će imati pozitivan utjecaj na ostatak društva«, vjerujem da će biti i nastavnici, te da će to biti najutjecajnije zvanje u društvu novog doba. Bez novog nastavnika nezamislivo je novo doba. »Nijedno drugo zvanje«, kaže Lesourne, misleći pri tom na nastavničko

5 Usp. J. LESOURNE, *Obrazovanje i društvo. Izazovi 2000. godine*, Educa, Zagreb, 1993, str. 294.

6 Usp. P. RUSSEL, *Budenje planeta*, Globus, Zagreb, 1989, str. 166.

zvanje, »nema, dugoročno gledano, tako važne posljedice za budućnost francuskog društva«. ⁷ To isto vrijedi, bez sumnje, i za naše društvo. Prema mišljenju spomenutog autora »buduće zdravlje osnovnog školstva u Francuskoj zahtijevat će ponosne učitelje koji su sretni što su učitelji«. ⁸

Peti princip: Sadašnjost je jedino vrijeme koje postoji. Smisao ovog principa sadržan je u drevnoj sanskrtskoj poemi:

*Brini se za ovaj dan
Zbog njega je život
Pravi život života
U njegovom kratkom toku je sve:
Realnost postojanja
Radost rasta
Veličanstvenost akcije
Slava snage.
Jučer je samo sjećanje
a sutra je samo vizija
Samo dobro življeno danas
Čini svako jučer sjećanje na sreću
I svako sutra vizijom nade.
I zato se dobro brini za ovaj dan.*

Sanskrska poema

U ovoj poemi zapravo je sadržana bitna zadaća škole i nastavnika, koju još nismo sasvim osvijestili. Vrlo često se prenaglašava pripremanje mladih za budućnost, za njihovo profesionalno osposobljavanje, za sutra, a pritom zaboravljamo da živimo samo danas, te da mladi ljudi svoj najljepši dio života provedu u školi. Zaboravljamo da se samo kroz proživljeno danas ostvaruju sjećanja na jučer i budi nada za sutra.

Šesti princip: Odluke stvaramo učeći oslušivati svoj unutarnji mir koji prihvaćamo u sebi. Nema ispravnog ili pogrešnog ponašanja, kaže G.G. Jampolsky. Jedini je značajan izbor između straha i ljubavi. Budući da se

7 Usp. J. LESOURNE, nav. dj., str. 290.

8 Isto, str. 293.

mir, strah, ljubav komuniciraju više neverbalno nego verbalno, za Jampolskog su riječi irelevantne za ono što poučavamo i učimo. Iskustvo ljubavi i mira za njega su jedino važne stvari koje komuniciramo u poučavanju i učenju. To je stav srca, a ne onog što se kaže između dvije osobe. Džubranov *Prorok* to nam potvrđuje:

Tada reče učitelj: Govori nam o poučavanju.

A on reče:

Nitko vam ne može otkriti ništa osim onoga što je već ležalo, poluusnulo, u počecima vašega znanja.

Učitelj koji se šeće u sjeni hrama, među učenicima, ne daje od svoje mudrosti nego od svoje vjere i svoje ljubavi.

Ako je doista mudar, ne nudi vam da uđete u kuću njegove mudrosti nego vas radije vodi do praga vašega duha.

Zvezdazdar vam može govoriti o svojem poimanju svemira, ali vam on ne može dati svojega poimanja.

Glazbenik vam može pjevati o ritmu koji je u cijelome svemiru, ali vam ne može dati uho koje hvata ritam, ni glas koji ga odražava.

A onaj koji je upućen u znanost o brojevima može govoriti o područjima težine i mjere, ali vas ne može odvesti onamo.

Jer viđenje jednoga čovjeka ne uzajmljuje svoja krila drugome čovjeku.

I kao što svaki od vas stoji sam u Božjem znanju, tako mora svaki od vas biti sam u svojem poznavanju Boga i u svojem poimanju zemlje.⁹

Sedmi princip: Opraštanje je put istinskom zdravlju i sreći. Kada ne osuđujemo, oslobađamo prošlost i napuštamo naše strahove za budućnost. Na taj način dolazimo do spoznaje da je svatko naš učitelj i da je svaka okolnost prigoda za rast u sreći, miru i ljubavi. Time je istaknut interakcijski aspekt odgoja u kojem se uzajamno obogaćuju i rastu kako učenik, student, tako i nastavnik. To je temeljni princip odgoja novog doba.

9 H. DŽUBRAN, *Prorok*, GHZ, Zagreb, 1982, str. 43.

Završna riječ

Sedam principa koje smo ukratko razmotrili, smjerokazi su nastavniku novog doba u njegovu odgojnom i obrazovnom djelovanju. Nemojmo takvog nastavnika očekivati sutra, jer on sebe može ostvariti samo danas. Takvog nastavnika – navjestitelja *Novog doba*, možemo vizionarski zamisliti kao čovjeka koji na svom dlanu, slikovito govoreći, nosi svoje srce kao goruću baklju ljubavi prema svom učeniku/studentu.

TEACHERS FOR A NEW AGE

Marija Bratanić

Summary

The teaching profession will play a significant role in the future of man and society. It is to be expected that in the next century development of consciousness might become the main human activity. Those who attain a higher state of consciousness will exercise an important positive influence on the remaining part of society. In our opinion the teaching profession will become one of these few significant professions. In that case it might become the most influential profession in society.

An illustration of the vision of the teacher and of his vision of education in the new age are presented from this point of view. The essence of our being in love. Therefore, the experience of love and peace, the synergistic relationship of reciprocal giving and receiving between participants in education, are of major significance. These are but a few principles of the new educational paradigm as part of our vision of the teacher.

Yesterday is only memory, tomorrow only a vision. Our memories and visions depend on what we are experiencing today. Therefore, the new-age teacher should not be expected tomorrow since he can only be realized today.